

گورکملی آکتور

”میرزا باغیر حاج زاده“ نین خاطرہ لر دفتریندن

دکتر محمد علی فرزانه

آذربایجان تیاتری نین گورکملی آکتورو
میرزا باغیر حاج زاده نین خاطرہ لر دفتریندن

عزیزیم ، باغری قره،
بیرقوش وار باغری قره
لاله کیمی گول اولماز،
اونون دا باغری قره،

اشاره:

تبریزی میرزا باغیر حاج زاده، 1304-1308 نجی ایللرینده، تفلیسدن و باکیدان دوغما یوردو تبریزه قاییداندان سونرا، او ایللرده تازاجا تیکلمیش تبریزین شیرخورشید صحنه سینده اونون اوزوکیمی تبریزه قاییدان و یا ینرلی آکتورلارلا صحنه یه چیخدیلار و آزمدت ایچرسینده بو ایشده شهرت و آد- سان کسب انتدیلر. اونلارین بو سالوندا گوستردیکلری نمایشنامه لر هفته لر و ایلار دوام اندیردی. بونو اوگونلردن قالان تیاتر آفیشلری اچیفدان اچیغا گوسترمکده دیر.

نجی ایله، تبریزده تناترین آذربایجان، دیلینده ونریلدیگی یاساق اندیلینجه، حاج زاده چاره سیزصحنه دن چکیلیر. اونون 1308- چکلمه سی اونا گوره ایدی کی، حاج زاده درام آکتوروایدی و صحنه ده، جدی نقشلرده ظاهر اولوردو. او، فارسینی لهجه ایله دانیشاندا، اولو او اوزو دنمیشکن درام قاییدیپ کمدی یه چنوریلردی. ثانیا تماشاچیلارین چوخوسو فارسی بیلمه دیکلریندن هنج نه باشا دوشموردولر. حاج زاده اوبیری آکتورلارا دنمیشدی: بیلیرسیز من نه ایستیرم اوزوم اوزومه گولم، و نه ده ایستیرم جماعتی اوزومه گولدورم. حاج زاده چاره سیز صحنه دن آیریلیر و بو آیریلیق هامیدان چوخ اونون اوزروویه سینده اثر قویور. او بو آیریلیغا قاتلاشا بیلسه ده، خلق آکتورلوغوندان ال گوتوره بیلیمیر و بویاسیز- دکورسوز کوچه ده، بازاردا خلق آکتورونا چنوریلیر و تماشاچیلارین اوز دوغما دیلرینده اونلاری هم گولدورو، هم آغلادیر، هم آیلیدیر. اوصحنه نی دالدا قویورسادا، ملی- دموکراتیک روحیه سینی ایتریمیر. او، الی هر ینردن اوزولنده ایراندا باش ورنن بوتون سیاسی- مدنی دورقونلوقلاری و چاتیشمازلیقلاری انگلستان حکومتی نین گوزوندن گوزور و عصیله شیب اوزوندن چیخاندا، آغزیندان ال چکیر و انگلیس شاهیندان و ملکه سیندن توتوموش تا ایران دربارینا قدر هامیسینی سویوش ساپینا دوزور.

هر دفعه خقیه لر بونلاری گزارش اندیرلر. حاجی زاه نی کوچه ده، کافه ده، یاشادیگی دا خمالاردا یاخالییب کلانتری یه یا نظمیه اطلاعاتینا آپاریرلار و اوزو دندیگی کیمی، گاه بچه یانا، گاه مردانا باتوندان، گاه ایکی دیللی شاللاقدان، گاه هنیوا آغاجی شویکه لریندن، تپیکدن، یومروقدان و سیللی دن اونا دیوان توتورلار.

او اطرافیندا گنچن حادثه لری یاخیندان ایزله بیر. کیشیلرین پاپاغینی گوتوروب ینرینه پهلوی بورک و سونرا لبه دار وکپی قویوقلارینی، قادیلارین باش اورتویو وچادیرا - چرشاب لارینی اچدیقلارینی، جوانلاری ((اجباری)) (بو اصطلاح او واختلار خلق دیلینه و فرهنگینه گنچمیشدی) آپاردیقلارینی عنوان اندیب، شاهد اولدوغو ماجرالاری بیر نمایشنامه کیمی اجرا قویور ونجه دنیه رلر بیلدیگیندن ال گوتورمور. و ایندی او ماجرا و ایکسینی دینله بین:

دلی علی آقا

دلی علی آقا گرک یادینیزا اولموش اولو. او تبریزین اعیاتلار ینرله شن ششگیلان محله سی نین بی آزار دلیریندن ایدی. ششگیلان تبریزین اعیان- اشراف محله لریندن اولدوغوندان و تبریز اداره رنسلری نین اورایا گلیب گنتدیکلریندن و گریب چیخدیغیندن تمیز ساخلاتیلیردی و اورا دا گزیشلرین گنیم وظاهری گورونو شو اولدوقجا مرتب و سلیقه لی ایدی. بورادا تکجه بیر نفرین دورومو خوشا گلیم دگیلیدی، اودا دلی علی آقا ایدی. او همیشه کنجه بوزکونو قاشی نین اوستونه یانقیلیجی قویوب، هنج کیمدن، حتی توپورجه بی گولنه ینرینه ایشله ین-کلانتری رئیس، اسدخان کلانتری دن بنله چکینمزدی. اونو هر ینره آپاریب بوراخسایدیلار، آزدیرلمیش پیشیک کیمی قایدیب گلردی.

کلانتری رئیس بیر گون آجانلارینا دنییر: آی جانیم، بو دلی آدام اوز پاتلنتی ایله (یعنی لیجیم سیزلیگی ایله) هامیمیزی آیریدان سالدی. دنییرلر سیز نه قدر بی عرضه سنیز کی، بیر آوارا دلی ایله باشارا بیلیمیرسیز. سیز چالیشین بونو دیله توتون، بویونا اوخشایین، چلوکیاب بویون اولون ، بلکه باشاراسیز او یاغلی پاپاگی باشیندان گوتوروب، تازا پهلوی بوزک باشینا قویاسیز. آجانلار بو ایشی گوزورلر. سونرا دا اینانی قانشارینا توتوب دنییرلر: علی آقا ! باخ گور نه جاوانلاشدین، گور نه ده یاراشیر؟ لاپ محمد خان قاراداغلییه اوخسادین! (محمدخان حاج علیلو، ارسبارانین مالکتریندن ایدی اولدوقجا تمیز داوراناردی) علی آقا هنج بیر

سۆز دنمه دن آچانلاردان آيريلير، كلانتريله اوزبه اور اولان سلماني دكانينا گيرير و دقتله اينادا اوزونه باخير . اوزونو تورشاديپ دكاندان چيخا- چيخا دوداق آلتى دنپير : علي آقا، سن اول، لاپ قورومساغا اوخشادين! سونرا را محكم آديملارلا كلانتري نين قاپسينا قاييدير، باشين حيته اوزاديب، اوجا سسله دنپير: اسدخان، ناكيشي، گل بو بوزكو آپار قوي رحمتليك دده وين باشينا! منيم بوزكومو دگيشماغيان نه اولور؟ اگر كيشي سن منيم بنينمي دگيش...

حاج زاده سايسيز- حساسيز جك و لطيفه بيلردى، كوچه ده، پاساژ قاباغيندا و اوزو دنميشكن روسلار تيريزه گلديكن سونرا ارك باغيندا، منه راست گلنده، جوكلاريندان بيرين، ايكي سين، حتي شنگول اولاندا و يئري گلسه نچه سيني خرجلردى و چوخ واختلار ايسته ردى من ده اوخودوغوم كتابلاردان (او واختلار من يامان كتاپ اوخوردوم) اونا ((انشيتمه لي)) صحنه لر سنويله ييم. بير دفعه ده اليمده كتاپ ارك باغيندا (معروف بالا باغدا) اونا راست گلديم. خوش بنشدن سونرا سوروشدو اليزده كي كتاپ نه دى؟ اونوگورمك اولار؟ دنديم : بو فرانسه نين بويوك يازيچيلاريندان آئاتول فرانسين اثرى دير، كتاپى اونا وئرديم. چوخ ماراقلا كتاپي ورقله دى و دندى گرگ بويوك ياريچي اولموش اولار؟ دنديم، بلى اونا فرانسه نين نثر پادشاهي لقبى وئريلر. اونون چوخ گوجلۇ طنزي و اولدوقچا شيوا قلمي وار. او بير عؤمور فرانسه آكادمي سيني اويه سى اولوب، بيلير سيزكي، اروپادا آكادمي عضولري ((اولمز)) عنوانى قازانيرلار او بير نيمكته چوكدي و مندن ده ايسته دى كي، اگر واجب ايشيم يوخدورسا ، اونا آئاتول فرانسين آكادميك سيماسيندان دانيشيم. منيم يادىما آئاتول فرانسين اوز ديليندن نقل اولونموش بير ماجرا دوشدو. اونو حاج زاده يه بنله نقل انتديم: بير دفعه، بير مصاحبه چي آئاتول فرانسيدان سوروشور: اوستاد ! سيز نچه ايلدير فرانسه آكادميسينه باغلي سينيز؟ او جواب وئير: قيرخ ايل ، بلكه ده چوخ . طرف سوروشور بو قيرخ ايلده آكادمي نين دانمي اويه سى (عضو) اولماق هنج سيزين دردنيزه ديبب؟ آئاتول فرانس قاشلارين چاتيپ نچه لحظه دن سونرا دنپير: نييه بير دفعه و يالنيز بير دفعه ! مصاحبه چي سوروشور اونو لطفا بيزه سويليه بيلير سينيز؟ - بلى، اولورو بنله باشلاير: بيلير سيز منيم چوخ جاوان ياشلار يمدان گنجه لر پاريسده گزيشمك ياداه دوغروسو سوروشمك عادتيم وار. بو عادت اوزون ايللردن سونرا يئنه منده دورو. بير گنجه بو سوروشمه لر ين بيليرنده، بير گوزل قاديان راست گلديم، اونا اوچشمه يه باشلاديم، سوز آتديم، ياواش - ياواش اونلا مطلب آچماق ايسته ديم، قادين سايمازيانا اوزيوليله گنديردى. لकिन نچه اولدوكي، بيردن بيره قابتيدي و نفرتله دندى:

نييه او ساچ- ساقلايندان اوتانيپ قيزارميسان؟ من سن دنپه نلردن دگيلم، گنت آداميني تاپ، بورا دا كشيك پوليس نفري ده ايكي قديمليكه داياتدي و قاديندان سوروشدو: بوخسا بو ولگرد سنه اوچه شير وقادين مندن شكاييتچي اولدوغونو بيلديردى. پليس الينده كي باتونو هلله ده، هلله ده دندى: دوش قاباغا تا سنه خلقي ناموسينا اوچشمه يين داديني قانديريم! آئاتول فرانس انله قورخوب يا اوتانميش ايدي كي، آغزيني اچيب بير كلمه سوز دنمگه ده قاديير اولمور . اونلار كلانترييه چاتيرلالار. پليس ماجراني گزارش وئير و افسر بير هرزه ولگرد آداما باخان گوزله آئاتول فرانسى سوزوب و آجيقلي حالدا ((تفتيش بدني)) دستور وئير. آئاتول فرانسين جيلبريني گزيرلر، بير دسته آچار، دستمال، كيريت، عينك و قولوندا ساعاتي، بنلندن كمري آچديراندان سونرا، اونو هولوفدونيا بوراخماق امرى صادر اندير. پوليس نفري آئاتول فرانسين ياخاسيندان توتوب هولوفدو نيا چكديكي زامان صاحبمنصب يئنه قاديندان سوروشور : خاتم سيز شكاييتچي سيزمي؟ خاتم دنپير: بلى، بنله لري گرگ جزالاندير سينلار، بيرده بلكه قورخاللا يا اوتانالا و بو چركين ايشلردن ال گوتوره لر! افسر بير ورق كاغاذ چيخاريپ دنپير: سيز شكاييتچي بورادا يازين و كاغاذ قول چكين! و بير ورق كاغاذ دا آئاتول فرانسين جيبيندن چيخان شنييلرين سيياهه سيني توتماق اوچون چيخايرير. او هاميدان اول پول كييفيني گوتورور، اونو آچير، اورا دا هاميدان اول، بير كارت اونون دقتيني چكير. كارتا نظر سالاندا همين جولومبور آدامين عكسى آلتيندا بو سوزلري اوخويور: آئاتول فرانس، فرانسه نين گوركملى يازيچيسي و فرا نسه آكادمي سيني دانمي اويه سى! افسرين گوزلري آچيلا قالير و بوغوق سسله پوليسه باغيرير، بوراخ اونو، عذر ديله، قايتار بورا يا . آئاتول فرانس گنجه ني هولوفدوندا ياتماقدان قورتولور. افسر اوندان عذر ديله بير و دنپير بورادا بير آتلاشيلمازليق اولوبدور. سونرا گوزو قاديان و كاغاذ ساتاشير. قادين شكاييتيني يازيب بيتيرمك اوچون سوز دالينجا گزيردي. صاحب منصب كاغاذي اونون اليندن دارتيب آلير، اونو دوغراير و ميزين اوسته سپه له بير وسونرا دنپير: خاتم، سيزده قارا ياخماغا آدام تاپمادينيز؟ بابا آكادمي عضودور. قادي نين گوزلري كلله سينه چيخدي. چونوب آئاتول فرانس باخير و دنپير - من دونيالار جا سيزدن عذر ايسته ييرم. لطفا بو افتخاري منه وئرين كي انوينيزه قدر سيزله آياقلاشيم!...

چوخ اتفاق دوشموشدو. حاج زاده بوجور ماجرالاري دينله يندن سونرا، گوزلري يول چكردي ، بير سوز دانيشمادان فكره دلاري، آما من اونون نيه فيكرلشديگيني قاشلاري نين چاتيلماسيندان دويارديم. او انشيتديكي ماجراني جانلي صورتده صحنه يه چيخارماغي دوشونردى. آما يازيقلار اولسون او بو ايشه نائل اولمازدى...

م.ع-فرزانه نين خاطره لر دفتريندن

<http://www.kitablar.com/>

<http://www.kitablar.org/>